

ПРОБЛЕМИ ОБ'ЄКТИВНОСТІ ПОКАЗНИКІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПРИ ОЦІНЦІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Досліджуються проблеми адекватності відображення явищ і процесів господарської діяльності в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності, здатності економічних показників об'єктивно відбити саме ту властивість, яка необхідна користувачам при оцінці інвестиційної привабливості підприємств

Постановка проблеми. Історично склалося так, що попит на вільні інвестиційні ресурси значно перевищує пропорцію. Тому суб'єкти господарювання прагнуть створити максимально привабливі умови для залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій.

Інвестиційна привабливість (investment attractivn) підприємства – це його інтегральна характеристика як об'єкта майбутнього інвестування з позиції перспектив розвитку (динаміки обсягів продажу, конкурентоспроможності продукції), ефективності використання ресурсів і активів, їхньої ліквідності, стану платоспроможності і фінансової стійкості, через значення величин системи показників.

Однією з важливих складових проблеми оцінки інвестиційної привабливості підприємств є забезпечення формування об'єктивних показників фінансової звітності суб'єктів господарювання. За короткий час проведення облікової реформи в цьому напрямі зроблено лише перші кроки, тому методика побудови показників фінансової звітності виходячи з інформації бухгалтерських рахунків містить багато дискусійного та невирішеного, а це знижує можливості практики і потребує подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу обліково-аналітичному обґрунтуванню об'єктивності показників фінансової звітності та визначенню напрямів

її забезпечення приділяють автори, які досліджують проблеми контролю і аудиту. Водночас, правила побудови показників в системі бухгалтерського обліку, що є сполучною ланкою між якісним змістом й числовим вираженням явища, залишаються недостатньо розкритими. Від обґрунтованості моделі показника залежить основний аспект вірогідності інформації, її адекватність. Окремі проблеми адекватності показників фінансової звітності розглядаються в роботах Ю.С. Цал-Цалко [12; 13]. Однак ряд проблем, пов'язаних з бухгалтерською інтерпретацією здатності показника відбити саме ту властивість, яка необхідна користувачу в сфері оцінки інвестиційної привабливості підприємств вимагають розробки підходів до їх вирішення.

Метою дослідження є оцінка факторів, що визначають вірогідність величин показників фінансової звітності підприємств, щодо адекватності відображення явищ і точності їх вимірювання, що дозволить здійснювати об'єктивний економічний аналіз інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвестори, які вкладають свої гроші та інше майно в українські підприємства повинні бути впевнені у правильному виборі ділового партнера та збереженні і ефективному використанні своєї власності. Тому для прийняття правильних

управлінських рішень треба, з одного боку, вміти чітко аналізувати і взаємопов'язувати реальні процеси майбутніх партнерів, з іншого – виявляти закономірності і тенденції розвитку подій, які спрямовують діяльність підприємства у цих умовах на досягнення поставлених цілей. Одним з інструментів з'ясування інвестиційної привабливості підприємств є аналіз їх фінансового стану за інформаційними ресурсами бухгалтерського обліку і фінансової звітності. У сукупності робіт, необхідних для підготовки, прийняття і реалізації рішення економічний аналіз як окремий вид управлінської діяльності забезпечує три функції: оцінювальну, діагностичну і пошукову. В ході оцінювального аналізу шляхом порівнянь досліджують відмінності досягнутого стану розвитку об'єкта за ланцюговими і базисними показниками динаміки. Діагностичний аналіз охоплює деталізоване виявлення ознак невідповідності стану об'єкта; якісну інтерпретацію стану справ; визначення причин невідповідності і складання рекомендацій щодо наявних відхилень показників об'єкта від бажаного стану. У тих випадках, коли функціонування об'єкта не відповідає раніше встановленій програмі можливого інвестування виникає необхідність пошукового аналізу, покликаного у процесі цільового дослідження відшукати варіант якісно нових рішень, у відносинах з майбутніми партнерами.

Основним джерелом інформації для аналізу фінансового стану підприємства є оприлюднені показники бухгалтерського балансу та звіту про фінансові результати. Для оцінки фінансового стану підприємства важливо вміти використовувати методи горизонтального, вертикального, коефіцієнтного і факторного аналізу, знати зміст кожного показника звітності, спосіб його оцінки в обліку, взаємозв'язок з іншими показниками, якісну характеристику.

Зрозуміло, що результати аналітичних досліджень залежать від якості інформаційних ресурсів. Водночас, перехід на національні

станданти обліку, які надали можливість підприємствам самостійно формувати облікову політику та існування окремих систем фінансового і податкового обліку в Україні створили два проблемних питання.

По-перше, навмисне приховування частини доходів від оподаткування впливає на достовірність оприлюднених економічних показників у формах фінансової звітності. Ігнорування підприємствами реальної оцінки господарських операцій за даними податкової звітності спотворює аналітичні дослідження щодо показників їх фінансового стану.

Обґрунтуванням твердження впливу податкових порушень на інформаційні ресурси є дані податкових органів, щодо результатів перевірки достовірності економічних показників податкових декларацій платників податків (табл. 1).

По-друге, оцінка майна підприємств за даними балансу, виходячи із нормативних положень діючих стандартів ведення бухгалтерського обліку в Україні і власної облікової політики суб'єктів господарювання, не відповідає його фактичній вартості.

Вибираючи облікову політику підприємства можуть досягати за звітністю такого фінансового стану, за яким активи чи дохід завищується, а зобов'язання чи витрати занижуються.

У нашому дослідженні, більш детально, звернемо увагу користувачів фінансової звітності українських підприємств на деякі проблеми оцінки об'єктивності даних при аналізі їх фінансового стану з метою прийняття правильних інвестиційних рішень.

По-перше, первісна і залишкова вартість основних засобів відображених в балансі підприємства залежить від податкової політики держави щодо відшкодування податку на додану вартість, а їх оцінка не відповідає справедливій вартості з причин не здійснення переоцінки. Невідшкодований податковий кредит збільшує первісну вартість основних засобів, щодо об'єктів невиробничого призначення та придбаних у суб'єктів господарювання, які не є

платниками податку на додану вартість. Підприємство самостійно визначає необхідність переоцінки об'єктів основних засобів, якщо власник вважає що їх залишкова вартість суттєво відрізняється від справедливої вартості.

По-друге, балансова вартість необоротних матеріальних активів повністю залежить від внутрішньої, в багатьох випадках суб'єктивної, облікової політики підприємства (див.табл. 2), зокрема щодо:

- розмежування об'єктів основних засобів і малоцінних необоротних матеріальних активів за вартісною оцінкою;
- розрахунку ліквідаційної вартості, яку підприємство очікує отримати від реалізації

(ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації) за вирахуванням витрат пов'язаних з продажем (ліквідацією);

– строку протягом якого необоротні активи можуть використовуватися підприємством або обсягу продукції (робіт, послуг) який буде виготовлений з їх використанням;

– визначення амортизаційної політики відповідно до можливих методів нарахування амортизації. Знос необоротних матеріальних активів підприємства за балансом відображає його нормативну (розрахункову) величину, яка суттєво відрізняється від фактичного зносу окремих об'єктів.

Таблиця 1. Рівень достовірності показників податкової звітності платників податків [1-6]

Регіони (області)	Платники податків в яких виявлено порушення до перевірених, %							Відхилення, 2004 рік в порівнянні з 1998 роком, процентних пунктів
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	
Автономна Республіка Крим	70,0	75,9	73,5	80,0	90,9	93,2	96,2	26,2
Вінницька	76,9	67,7	79,2	77,0	88,3	97,8	97,5	20,6
Волинська	63,2	68,4	59,6	84,7	86,7	92,4	91,3	28,1
Дніпропетровська	58,1	66,5	75,7	70,2	88,3	93,3	98,4	40,3
Донецька	58,3	59,7	58,0	64,9	81,5	90,5	95,3	37,0
Житомирська	51,0	50,7	59,9	65,4	74,4	86,3	95,2	44,2
Закарпатська	60,3	59,8	60,8	73,3	85,1	84,6	88,1	27,8
Запорізька	58,0	66,2	62,3	65,5	77,7	86,3	92,3	34,3
Івано-Франківська	72,1	77,2	76,2	91,5	93,5	97,3	98,5	26,4
Київська	64,8	67,1	65,1	75,5	85,3	91,0	95,1	30,3
Кіровоградська	76,7	73,4	79,5	79,4	88,4	96,1	98,9	22,2
Луганська	60,7	57,1	66,2	76,1	83,3	88,6	93,3	32,6
Львівська	65,7	62,1	67,5	72,7	90,0	97,6	98,5	32,8
Миколаївська	59,8	63,1	63,7	67,4	81,2	88,6	93,7	33,9
Одеська	76,1	75,0	67,1	82,9	84,2	89,0	94,3	18,2
Полтавська	59,0	55,8	68,2	75,8	81,1	86,6	92,9	33,9
Рівненська	68,2	70,9	67,8	77,5	82,0	89,7	93,6	25,4
Сумська	57,6	50,0	54,6	60,5	83,4	89,6	97,9	40,3
Тернопільська	69,2	79,9	81,0	80,4	88,5	88,9	94,6	25,4
Харківська	68,8	64,4	69,5	69,8	75,0	84,9	92,5	23,7
Херсонська	58,5	65,9	72,7	72,8	77,5	89,7	97,4	38,9
Хмельницька	77,9	66,4	70,0	87,0	91,8	95,1	96,5	18,6
Черкаська	66,4	72,1	80,7	89,2	91,2	90,4	96,5	30,1
Чернівецька	70,8	74,1	71,5	66,5	70,4	77,8	84,3	13,5
Чернігівська	77,1	61,3	65,8	80,2	83,7	94,9	98,1	21,0
м. Київ	64,2	68,5	73,8	67,8	92,0	97,0	97,4	33,2
м. Севастополь	71,9	71,1	63,5	76,9	83,6	91,5	93,2	21,3
Україна	64,9	65,9	68,4	73,0	84,7	91,9	95,7	30,8

Таблиця 2. Динаміка показників наявності основних засобів та нематеріальних активів підприємств України [7-11]

(на 31.12. звітного року)

Показники			2000	2001	2002	2003	2004
Первісна вартість	млрд. грн.		676,0	720,5	768,8	825,5	904,1
	темп приросту	базисний	1,0	6,58	13,73	22,12	33,74
		ланцюговий	1,0	6,58	6,70	7,38	9,52
Залишкова вартість	млрд. грн.		374,8	388,7	399,2	419,5	452,7
	темп приросту, %	базисний	x	3,71	6,51	11,93	20,78
		ланцюговий	x	3,71	2,70	5,09	7,91
Співвідношення приросту залишкової і первісної вартості (коефіцієнт еластичності)			x	0,56	0,40	0,69	0,83
Рівень придатності, %			55,4	53,9	51,9	50,8	50,1

Визначена облікова політика підприємства у сфері вищезгаданих питань, як правило, відображає реальний стан показників з дуже малою ймовірністю.

По-третє, у зв'язку з розрахунком на кожному підприємстві України двох видів прибутку: з метою оподаткування (податкова

декларація) і оцінки ефективності господарської діяльності для власників (звіт про фінансові результати, форма 2 фінансової звітності) (табл. 3), валюта балансу може формуватися за рахунок ресурсів, які не відповідають вимогам активів, зокрема відстрочені податкові активи.

Таблиця 3. Характеристика прибутку підприємств України за фінансовою звітністю і податковими деклараціями у 2004 році [6; 11]

(млн. грн.)

Регіони (області)	Прибуток від звичайної діяльності за фінансовою звітністю	Прибуток для оподаткування за податковими деклараціями (розрахунок автора)	Відхилення	
			+	%
Автономна Республіка Крим	1111,7	1092,8	-18,9	-1,70
Вінницька	649,1	434,4	-214,7	-33,07
Волинська	417,9	349,2	-68,7	-16,43
Дніпропетровська	9112,4	7414,4	-1698	-18,63
Донецька	15956,9	15196,4	-760,5	-4,76
Житомирська	1115,5	500,0	-615,5	-55,17
Закарпатська	304,5	333,2	28,7	9,42
Запорізька	4328,7	3774,0	-554,7	-12,81
Івано-Франківська	498,9	498,4	-0,5	-0,10
Київська	2385,3	1346,0	-1039,3	-43,57
Кіровоградська	409,3	286,4	-122,9	-30,02
Луганська	1562,4	1742,8	180,4	11,54
Львівська	1276,2	1716,4	440,2	34,49
Миколаївська	1038,3	988,4	-49,9	-4,80
Одеська	2453,1	3213,6	760,5	31,00
Полтавська	2378,5	2001,6	-376,9	-15,84
Рівненська	556,0	628,8	72,8	13,09
Сумська	526,5	862,0	335,5	63,72
Тернопільська	227,9	212,0	-15,9	-6,97
Харківська	3068,4	2724,0	-344,4	-11,22
Херсонська	440,2	334,0	-106,2	-24,12

1	2	3	4	5
Хмельницька	477,5	463,2	-14,3	-2,99
Черкаська	722,5	433,6	-288,9	-39,98
Чернівецька	178,5	204,4	25,9	14,50
Чернігівська	467,7	604,4	136,7	29,22
м. Київ	21828,9	16967,2	-4861,7	-22,27
м. Севастополь	201,9	325,2	123,3	61,06
Україна	73694,7	64646,8	-9047,9	-12,27

Обґрунтованою можна вважати концепцію оцінки активів, зокрема відстрочені податкові активи підприємства, за якою активи відображають у балансі за умови їх достовірної оцінки та досягнення очікуваної економічної вигоди у майбутньому використанні.

По-четверте, підприємства можуть відображати фінансові інвестиції за вартістю, що визначається без урахування зміни загальної величини власного капіталу об'єкта інвестування (рис. 1).

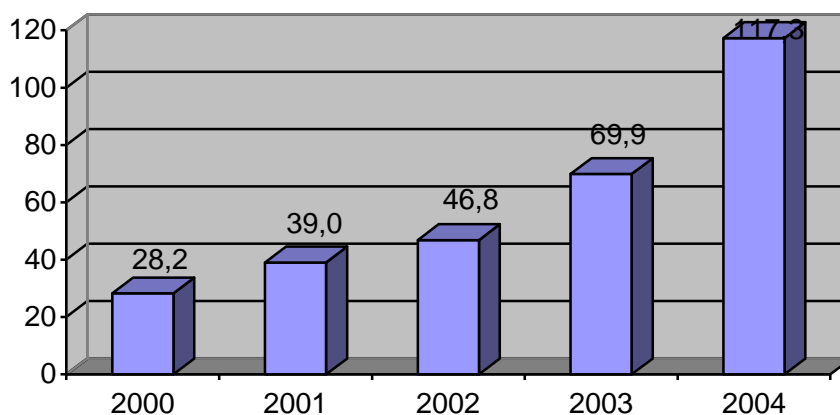

Рис. 1 Довгострокові фінансові інвестиції підприємств України станом на 31.12. звітнього року, млрд. грн. [7-11]

Особливо це небезпечно для інвесторів при збитковій діяльності асоційованих підприємств, коли за балансом підприємства, що аналізується, відображені значні суми довгострокових фінансових інвестицій, а фактично вони можуть мати нульову вартість.

По-п'яте, балансова вартість запасів залежить від методу їх оцінки і наявності

малоцінних та швидкозношуваних предметів безпосередньо у місцях здійснення господарських операцій за технологічним процесом в структурних підрозділах підприємства (табл. 4).

Таблиця 4. Оцінка товарних запасів підприємств України [7-11]

(млрд. грн. на 31.12. звітнього року)

Показники	2000	2001	2002	2003	2004
Товарні запаси (готова продукція, товари, тварини на вирощуванні і відгодівлі)	30,3	37,5	40,9	50,3	63,2
Розрахунковий прибуток за умови реалізації залишків товарних запасів	0,8	1,7	1,7	2,2	9,9
Відсоток розрахункового прибутку по відношенню до власного капіталу, %	0,2	0,4	0,4	0,4	1,7

За об'єктами малоцінних та швидкозношуваних предметів, які знаходяться в експлуатації підприємство

організовує тільки позабалансовий облік. Для реальної оцінки вартості готової продукції і товарів за балансом підприємства її можна

скоригувати на рівень валової рентабельності, тобто на можливий валовий прибуток який буде одержаний при майбутній реалізації. Крім того оцінка вартості запасів за нормативними затратами безпосередньо впливає на собівартість реалізованої продукції і валовий прибуток підприємства. Це означає, що використані ресурси, які не

дають економічної вигоди, списують у витрати аналізованого періоду.

По-шосте, вартість активів підприємства залежить від об'єктивної оцінки дебіторської заборгованості, яка характеризується рівнем ризику її погашення (табл. 5).

Таблиця 5. Оцінка дебіторської заборгованості підприємств України [7-11]

(на 31.12. звітнього року)

Показники			2000	2001	2002	2003	2004
Дебіторська заборгованість	млрд. грн.		210,6	250,9	272,1	325,6	400,2
	температурний приросту, %	базисний	x	19,1	29,2	54,6	90,0
		ланцюговий	x	19,1	8,4	19,7	22,9
Частка дебіторської заборгованості у вартості активів, %			27,1	29,2	29,7	30,8	31,2

Тому, майбутнім інвесторам, особливо, слід звернути увагу на наявність у підприємства дебіторської заборгованості і рівень створеного резерву сумнівних боргів. Величина сумнівних боргів визначається виходячи з платоспроможності окремих дебіторів, питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг на умовах наступної оплати або на основі класифікації дебіторської заборгованості.

По-сьоме, при здійсненні порівняльного аналізу окремих українських підприємств, треба мати на увазі особливості облікової політики господарюючих суб'єктів, які порівнюють. Суттєвими ознаками при здійсненні аналізу є принцип визначення цінностей, обрані методи нарахування амортизації і оцінки запасів, порядок формування резерву сумнівних боргів, відповідність структури об'єктів підприємницької діяльності та джерел формування активів тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Практичне урахування досліджених проблем при оцінці рівня достовірності показників фінансової звітності, щодо ймовірності їх впливу на фінансовий стан підприємства сприятиме створенню дієвої інформаційної бази для достовірної оцінки інвестиційної привабливості не тільки

окремих підприємств, але і регіонів та забезпеченню ефективності застосування аналітичних досліджень для прийняття управлінських рішень направлених на швидке і правильне орієнтування в системі ринкових відносин, точний і безпомилковий вибір ділових партнерів.

На перспективу подальші дослідження за напрямом визначення об'єктивності показників фінансової звітності, слід зосередити на розробці методики забезпечення адекватності відображення явищ і процесів господарської діяльності системі бухгалтерських рахунків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Діяльність податкової служби України за 1999 р.: Статистичний збірник. – К.: Державна податкова адміністрація України, 2000. – 178 с.
2. Діяльність податкової служби України за 2000 р.: Статистичний збірник. – К.: Державна податкова адміністрація України, 2001. – 179 с.
3. Діяльність податкової служби України за 2001 р.: Статистичний збірник. – К.: Державна податкова адміністрація України, 2002. – 122 с.
4. Діяльність податкової служби України за 2002 р.: Статистичний збірник. – К.: Державна податкова адміністрація України, 2003. – 158 с.

5. Діяльність податкової служби України за 2003 р.: Статистичний збірник. – К.: Державна податкова академія України, 2004. – 200 с.
6. Діяльність податкової служби України за 2004 р.: Статистичний збірник. – К.: Державна податкова академія України, 2005. – 185 с.
7. Фінанси України за 2000 рік. – К.: Державний комітет статистики України, 2001. – 121 с.
8. Фінанси України за 2001 рік. – К.: Державний комітет статистики України, 2002. – 116 с.
9. Фінанси України за 2002 рік. – К.: Державний комітет статистики України, 2003. – 133 с.
10. Фінанси України за 2003 рік. – К.: Державний комітет статистики України, 2004. – 133 с.
11. Діяльність підприємств – суб'єктів підприємницької діяльності, 2004. Статистичний збірник. Частина 1. – К.: Держкомстат України, 2005. – 138 с.
12. Цал-Цалко Ю.С. Статистичний аналіз фінансової звітності: теорія, практика та інтерпретація. Монографія. – Житомир: Житомирський державний технологічний університет, 2004. – 506 с.
13. Цал-Цалко Ю.С. Методологія статистичного аналізу фінансового стану суб'єктів господарювання. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. – К.: Київський національний економічний університет, 2005. – 33 с.
14. Бухгалтерський облік в Україні // Все про бухгалтерський облік, 2005. – № 27. – С. 1-64.
15. Фінансова звітність // Все про бухгалтерський облік, 2005. – № 8. – С. 1-64.
16. Національні стандарти бухгалтерського обліку // Все про бухгалтерський облік, 2005. – № 13. – С. 3-112.
- ЛУКАНЬОВ ІВАН ВАСИЛЬОВИЧ – доктор економічних наук, професор кафедри економіки, Житомирського державного технологічного університету.
- Наукові інтереси
– економічний аналіз.